

CSOMA ATTILA

Az 1739-es dunakeszi pestisjárvány

A XVIII. század első felében Dunakeszi egy kicsiny falu volt Pest megyében, amely a török hódoltság után az új élet lehetőségeit kereste. A Rákóczi-szabadságharc alatt rövid időre ismét elnéptelenedett (1707), de egy 1715-ös összeírás már 18 családot talált itt. A falu lassan benépesedett, és 1728-ban már 44 család lakta. A település 1737-ben gazdát cserélt és a Watyaktól Orczy István birtokába került.

Időközben a Délvidéken dúltak a harcok a törökkel, amely egyre inkább visszaszorult a Balkánra. 1737-ben III. Károly magyar király Anna orosz hercegnő szövetségében újabb törökellenes hadjáratba kezdett, amely 120 ezer katonát és 50 ezer határórt mozgósított. Az utakat katonák lepték el, és idővel felütötte fejét a rablás és a fosztogatás, majd talán a töröknél is nagyobb veszély, a pestis. Az első megbetegedéseket 1737-ben Erdélyből jelentették, de a mozgásba lendült seregek hamar elterjesztették a halálos kórt, így egy évvel később a pestis lassan átterjedt Magyarországra.¹ Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlése 1738. július 28-29-én tartott közgyűlésén foglalkozik először a járvánnyal, amikor közzéteszik a helytartótanács intimatóriumait², amelyben azt kéri, hogy erősítsék meg a vesztegzárat a Tisza mentén.³ Ez azt jelentette, hogy senki sem jöhetett át a fertőzött területről a Tiszán, aki nem töltötte le a 42 napos karantént. Ezt kijelölt helyen kellett megtennie, ahol külön csak a pestisdoktorokkal érintkezhetek. A karantén természetesen a hadseregek mozgását is gátolta, de még ez sem állította meg a ragályt. Októberre gyakorlatilag megtiltották a Pestre való beutazást, de a várost a fertőzött Alföldről látták el élelmiszerekkel, és nagy veszély volt, hogy a felterelt állatokon pestisbolhák jutnak a városba. 1739 elején két osztrák orvos jelentése szerint a Buda környéki falvak még érintetlenek voltak a járványtól.⁴ Közben az uralkodó mandátumot adott ki, amelyben rögzítette, hogy a pestissel érintett falvakat katonasággal vesztegzár alá kell venni. Az élelmezésről és a halottak eltemetéséről a vármegyének kellett gondoskodnia. A halottakat a temetőn kívül, az arra kijelölt helyen, a szokásosnál mélyebben kellett eltemetni. Az áldozatok ruháit és személyes tárgyait el kellett égetni.

A betegség a tél közeledtével visszahúzódott – így 1738-ban még Dunakeszi is megmenekült – az új év tavaszán azonban feltartóztathatatlanul újra támadt. A vármegyében először Izsákon⁵ ütötte fel a fejét áprilisban, majd Kecskeméten tombolt, ahol volt, hogy egy nap alatt 40 emberrel végzett.⁶ A nyár elején Budán is kitört a járvány, ezért a budai postamestert és hivatalát Dunakeszire kellett költöztetni. Az 1739. június 2-án Pesten tartott megyei közgyűlés jegyzőkönyvének regesztája így ír erről:

„Közzéteszik a helytartótanács 1739. május 24-én Pozsonyban kelt, Esterházy Ferenc és Brunczvik Antal ellenjegyzésével kiadott intimatóriumát, melyben uralkodói parancsra közli, hogy

Buda helyett Dunakeszin lesz postaállomás. Innen indulhatnak a futárok Felső-Magyarországra, mások Ócsára.”⁷

A postaállomás létesítése nagy kockázatot jelentett a falu számára, hiszen az ország minden részét bejáró futárok különösen ki voltak téve a fertőzésveszélynek. A hírek áramlása viszont a járvány idején sem állhatott le, hiszen háború volt és a betegség elleni küzdelem utasításai is a postaszolgálaton keresztül folytak. A fertőzések elkerülése érdekében a postamester – a futárokon kívül – több füstölő segédrel dolgozott együtt. Ők voltak hivatottak fertőtleníteni a küldeményeket, de természetesen maguk is halálos veszélynek voltak kitéve. Az állás nem volt kifejezetten vonzó, pedig ingyen házat és földet kapott az, aki füstölőnek állt.

A postát a Dunán komppal vitték át, de a Buda felett és Dunakeszi alatt közlekedő komp túlterhelt volt, ezért az uralkodó július 19-én kelt döntése értelmében újra kellett indítani a szentendreit, amelynek útvonala azonban fertőzött területeket is érintett. A nagy veszély miatt a vármegye ezzel nem értett egyet, és mint később kiderült, félelme beigazolódott. Az 1739. augusztus 25-án Rátóton tartott megyei közgyűlésen már a dunakeszi postamester azon kérelmével foglalkoztak, hogy biztosítsanak neki szállást Vácott, mert Dunakeszi is megfertőződött.⁸ A szabályok szerint Dunakeszi vesztegzár alá került, azaz se ki, se be nem mehetett senki. A postamester még le sem töltötte az ilyenkor kötelező veszteglés idejét, Kisvácon is kitört a pestis, így oda sem juthatott be. Így Szentendrére tette székhelyét, majd mivel a járvány ott is felütötte fejét a szomszédos Monostorra ment. Ekkor a vármegyében már többekben megfogalmazódott a vélemény, miszerint a járványt valójában a postamester és emberei terjesztik a környéken.⁹ A derék postamester még be sem tudott rendezkedni Monostoron, mikor embereivel együtt ő is megbetegedett.

A járvány tombolásának az ősz és a beköszöntő fagyok vetettek véget. A november 27-én Bécsben kelt uralkodói parancsában Dunakeszit már azok között a helységek között említik, ahol a járvány megszűnt. A karantén feloldozásának is meg voltak a maga szabályai. Amennyiben egy településről 60 napig nem jelentettek újabb megbetegedést, kiküldtek egy seborvost, hogy vizsgálja végig a falut, és még egyszer fertőtlenítsen. Ezután ha még 14 napig nem történt semmi gyanús, a települést egészségesnek lehetett nyilvánítani. Ezen felül meghagyták, hogy a pestisben elhunytak temetőit karókkal, árkokkal, sövényvel kell körbevenni, nehogy a járvány kiújuljon.

Dunakeszit 1740. március 18-án nyilvánították véglegesen járványmentes helységgé.¹⁰ A kis számú lakosság döntő többsége megmenekült, ami alátámasztja, hogy a településen valóban a hamar továbbálló postahivatal volt a fertőzés okozója. Más település azonban nem volt ilyen szerencsés, a közeli Csömör, Keresztúr és Nagytarcsa csaknem teljesen kipusztult. Az országban csak 1742-ben szűnt meg teljesen a járvány, amely a becslések szerint mintegy 300 ezer emberrel, a lakosság mintegy 6%-ával végzett.

1 Benda Kálmán (főszerk.): *Magyarország történeti kronológiája* II. kötet. Budapest, 1982. 566.

2 Az intimum latin szó ragozott alakja. Jelentése közlemény.

3 Borosy András: *Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1712-1740* VII. Budapest, 1996. 5159. regeszta

4 i.m. 5327. regeszta

5 i.m. 5413. regeszta

6 i.m. 5497. regeszta

7 i.m. 5477. regeszta

8 i.m. 5591. regeszta

9 i.m. 5626. regeszta

10 i.m. 5761. regeszta